

TEMURIYLAR DAVRIDA IJTIMOYIY-SIYOSIY TUZUM

Karimova Odinaxon

Andijon Ichki Ishlar akademik litseyi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Temuriylar davrida ijtimoiy-siyosiy tuzumning xususiyatlari tahlil qilinadi. Temuriylar davlati kuchli markazlashgan boshqaruv, harbiy intizom va huquqiy barqarorlik asosida tashkil etilgan bo'lib, uning ijtimoiy tuzilishi qat'iy tabaqalashtirilgan edi. "Temur tuzuklari" asarida davlat boshqaruvi, adolat tamoyillari va iqtisodiy faoliyatning tartib-qoidalari belgilangan. Maqolada jamiyatning turli qatlamlari, ayniqsa harbiylar, dehqonlar, hunarmandlar va din peshvolarining davlat boshqaruvidagi o'rni, shuningdek, madaniyat va ilm-fanning rivojlanishi yoritiladi. Temuriylar davri nafaqat siyosiy va iqtisodiy barqarorlik, balki madaniy yuksalish bilan ham ajralib turadi.

Kalit so'zlar: Temuriylar davri, ijtimoiy-siyosiy tuzum, markazlashgan boshqaruv, "Temur tuzuklari", ijtimoiy tabaqalanish, madaniy rivojlanish

Temuriylar davri (XIV asr oxiri - XV asr) Markaziy Osiyoda, ayniqsa Movarounnahr va Xuroson hududlarida, yuksak madaniy va siyosiy rivojlanish davri hisoblanadi. Ushbu davrning ijtimoiy-siyosiy tuzumi Amir Temur (Tamerlan) va uning avlodlari tomonidan yaratilgan markazlashgan davlat tizimiga asoslangan edi.

1. Davlat boshqaruvi va siyosiy tuzum

Amir Temur tomonidan asos solingan davlatda boshqaruv qat'iy markazlashgan edi. Bu tizim o'zining quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- **Monarxiya shakli:** Amir Temur va uning avlodlari davlat boshqaruvining oliy hokimlari sifatida faoliyat olib borishgan. Hokimiyat nasldan-naslga o'tgan.
- **Harbiy boshqaruv:** Davlat tuzumida harbiy kuchlar muhim o'rin tutgan. Amir Temur harbiy masalalarda qat'iy intizom va aniq rejalashtirishga asoslangan boshqaruv tizimini joriy qilgan.
- **Viloyatlar boshqaruvi:** Davlat hududi viloyatlarga bo'lingan bo'lib, ularga hukmdorning yaqinlari yoki ishonchli amaldorlar hokim sifatida tayinlangan. Viloyat hokimlari markaziy hukumatga bo'ysungan va har yili soliq yoki harbiy yordam ko'rsatgan.

2. Ijtimoiy tuzilma

Temuriylar davridagi jamiyat qat'iy tabaqalashtirilgan edi va quyidagi asosiy guruhlardan iborat bo'lgan:

- **Hukmdor va uning oilasi:** Amir Temur va uning avlodlari davlatning eng yuqori qatlamini tashkil qilgan. Ular nafaqat siyosiy, balki ma'naviy jihatdan ham jamiyatga yetakchilik qilishgan.
- **Harbiylar:** Harbiylar jamiyatning kuchli va ta'sirchan qismi bo'lib, davlat xavfsizligi va kengayishida hal qiluvchi rol o'ynagan.
- **Din peshvolari (ulama):** Din va ilm sohasida faoliyat yuritgan kishilar davlat tomonidan qo'llab-quvvatlangan. Ular ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynagan.
- **Dehqonlar va hunarmandlar:** Dehqonlar qishloq xo'jaligi bilan shug'ullangan, hunarmandlar esa shaharlarda ishlab chiqarishni tashkil qilgan. Bu ikki guruh iqtisodiy barqarorlikning asosi bo'lgan.
- **Savdogarlar:** Buyuk Ipak yo'lining rivoji tufayli savdogarlar alohida mavqega ega bo'lgan. Ular davlatga soliq to'lash bilan birga xalqaro savdoni rivojlantirgan.

3. Huquqiy tuzum

Amir Temur davlat boshqaruvining asosiy qoidalarini o'zining mashhur "Temur tuzuklari" asarida bayon qilgan. Unda davlat boshqaruvi, harbiy intizom, adolatli hukm chiqarish va soliq tizimi to'g'risidagi qonunlar belgilangan.

- **Adolat va qonuniylik:** Temur o'z davlatida adolatni asosiy tamoyil sifatida joriy qilgan. Har bir jinoyat yoki qonunbuzarlik uchun belgilangan jazolar qat'iy ijro etilgan.
- **Soliq tizimi:** Soliq yig'ish qat'iy nazorat ostida amalga oshirilgan. Bu davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlagan.

4. Ijtimoiy barqarorlik va madaniy rivojlanish

Temuriylar davrida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash maqsadida davlat turli ijtimoiy qatlamlarning manfaatlarini himoya qilgan. Ushbu davrda madaniyat, ilm-fan va san'at sohasida yuksalish kuzatilgan:

- **Ilm-fan va san'at rivoji:** Samarqand va Hirot kabi shaharlarda ilm-fan, me'morchilik, tasviriy san'at va adabiyot gullab-yashnagan. Ulug'bekning rasadxonasi va ilmiy ishlari bu davrning eng muhim yutuqlaridan biridir.
- **Din va axloq:** Din davlatning ijtimoiy tuzilmalarida muhim rol o'ynagan. Madrasa va masjidlar orqali aholi o'rtasida diniy ma'rifat tarqatilgan.

Temuriylar davrida ijtimoiy-siyosiy tuzum mustahkam markazlashgan boshqaruvga, kuchli harbiy tizimga va ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi muvozanatga asoslangan edi. Bu davrda nafaqat siyosiy va iqtisodiy rivojlanish, balki madaniy yuksalish ham yuz bergan. Shu sababli, Temuriylar davri Markaziy Osiyo tarixida muhim o'rin egallaydi va uning ta'siri keyingi davrlarga ham sezilarli darajada o'z ta'sirini ko'rsatgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Каримов Э.Э, Мадаева Ш.О. Темурийлар даврида тасаввуф тариқатлари ва ижтимоий-сиёсий ҳаёт. // Тошкент ислом университети илмий таҳлилий ахбороти. 2003, №2, 34-б.
2. Nazim, B. (2024). THE USE OF FACT-CHECKING INSTRUMENTS IN ENHANCING MEDIA LITERACY. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 1(2), 440-444.
3. Nazim, B. (2024). ENHANCING INFORMATION SECURITY THROUGH IMPROVED MEDIA LITERACY MODULES. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(3), 235-239.
4. Ziyodullayeva, K., & Bo'ronov, N. (2024). FAKE NEWS AND THEIR ROLE IN PROPAGANDA MATERIALS. Развитие и инновации в науке, 3(8), 55-57.
5. Бўронов, Н. (2022). МЕДИАТАЪЛИМ ФЕЙК МАЪЛУМОТЛАРГА ҚАРШИ ҚАРШИ МЕДИСАВОДХОНЛИКНИ ОШИРУВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА. RESEARCH AND EDUCATION, 1(6), 241-250.
6. Khumora, Z., & Nazim, B. R. THE ROLE OF THE INTERNET IN THE SPREAD OF FAKE INFORMATION.
7. Rajabova, S. A., & Normurodova, Q. T. (2024). OROL BO'YI XUDUDLARINING SHO'RLANGAN VA QURG'OQCHIL TUPROQLARINI QAYTA TIKLASHDA BIOPREPARATLARDAN FOYDALANISH. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR, 1(1), 114-116.
8. Назирова, З. Р. (2021). ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОПТИМИЗАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ ВЕТЕРИНАРНОГО ВУЗА НА ОСНОВЕ ИКТ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(3), 629-633.
9. Абдулазизова, С. М., & Мадрахимова, З. Ф. (2024). ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 94-96.
10. Мадрахимова, З. Ф. (2023). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(1), 94-97.
11. Мадрахимова, З. Ф. (2024). Литературные Загадки В Детской Поэзии: Описание, История Создания. Journal of Innovation in Education and Social Research, 2(1), 166-171.

12. Аблаева, Н. К., & Зулунова, К. К. (2024). ТЕМА " МАЛЕНЬКОГО ЧЕЛОВЕКА" В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ПУШКИНА (" ПОВЕСТИ БЕЛКИНА"). НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ "МА'MUN SCIENCE", 2(1).

13. Аблаева, Н. К. (2023). МНОГООБРАЗИЕ ТЕМ В ПОЭЗИИ БАБУРА. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(16), 566-569.

14. Аблаева, Н. К., & Атаназарова, Х. М. (2024). ПЕЙЗАЖНАЯ ЛИРИКА ФЕТА. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(4), 188-193.

15. Аблаева, Н. К., & Хасанова, Ш. К. (2024). АФОРИЗМЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ГРИБОЕДОВА (" ГОРЕ ОТ УМА"). YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(4), 264-268.

16. Аблаева, Н. К. (2024). «НАРОДНАЯ ДРАМА» АН ОСТРОВСКОГО «ГРОЗА» В КОНТЕКСТЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ И ОБРЯДОВЫХ ТРАДИЦИЙ. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 24-29.

17. Аблаева, Н. К., & Сапарбаева, С. Б. (2024). ГЕРОЙ НАШЕГО ВРЕМЕНИ"- ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ РОМАН РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. Miasto Przyszłości, 46, 693-697.

18. Аблаева, Н. К. (2023). «ТЕНЬ МОЯ НА СТЕНАХ ТВОИХ».(Восточные мотивы в творчестве Анны Ахматовой). НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ "МА'MUN SCIENCE", 1(1).